

Dunya Breur

'De psychiatrie had - wis en waarachtig! - overeenkomsten met het concentratiekamp'

Dunya Breur sloot zich als eerste ex-patiënt bij de Cliëntenbond in de Welzijnszorg aan. Samen met Marijke Groot-Kingma, een van de oprichters, maakte zij van 1973 tot 1981 het Bulletin. Breur koos mét de eerste ledenvergadering compromisloos partij: alleen (ex-)psychiatrische patiënten konden lid worden, 'overlopers' en 'verraders' hoorden daar niet bij. 'Er gebeurden vreselijke dingen in de inrichtingen, de mensen werden echt de dood ingejaagd met al die troep, die medicijnen. De buitenwereld wist het niet en als je er iets over zei dan geloofden ze het niet.'

Dunya Breur beschrijft hoe zij in 1972 als 'te gestoord en een gevaar voor mijn medepatiënten het gekkenhuis werd uitgegoid.' Zij heeft geen zin haar paar maanden durende opname in het Psychiatrisch Ziekenhuis Santpoort nog eens op te rakelen. 'Het boterde niet tussen die psychiater en mij en ik schrok me wild wat er voor waanzinnige, vreselijke dingen met mensen gebeurden', vertelt zij ruim dertig jaar na dato.

Een afspraak maken kostte enige moeite, want de slaviste, vertaalster en publiciste heeft het druk. Tussen de stapels boeken en tijdschriften die haar eettafel bedekken staat een vers boeket. 'Van een journalist die hier gisteren kwam om mij over de Spaanse Burgeroorlog te interviewen.' Zij heeft zich, sinds ze in 1981 de redactie van het *Bulletin* verliet, nooit meer met de psychiatrie beziggehouden. Stichtte een gezin en kreeg twee zoons. '(...) Maar het is een periode die ik nooit zal vergeten, en die voor mij een beetje als een 'steen der waarheid' is geweest. Niet de psychiatrie, maar de strijd ertegen. En niet de hulpverleners, maar mijn medepatiënten', schrijft zij in een artikel gewijd aan de oprichting van de Cliëntenbond.

In het laatste *Bulletin* dat Dunya Breur in januari 1981 redigeert licht ze een tipje van de sluier op. Citaat: 's'Nachts een vrouw op onze afdeling die een nachtmerrie had en in een andere vrouw op dezelfde zaal haar eigen schoonmoeder dacht te zien en begon te schreeuwen en overstuur raakte. De oplossing die de verpleging daarvoor had was dat twee zusters de oversture, huilende vrouw vastberaden meenamen uit haar bed – naar de keuken, denk je dan hoopvol – om een kopje chocola voor haar te maken, haar te laten uithuilen en uitpraten... maar de radeloze angstig huilende vrouw werd in de houdgreep genomen, over de gang gesleurd, en bij het zien van de kale witte deur van de isoleercel begon ze in paniek te gillen: 'Jullie laten me alléén!!!!!!'.'

Isoleercel

Zes jaar na haar vertrek uit de Cliëntenbond, in 1987, beschrijft Dunya Breur nog eens in detail wat ze aantrof op de afdeling Brederode kliniek dames boven, bkd1, waar ze hoopte geholpen te worden. 'Ik had een eind aan mijn leven willen maken, en door die opname was dat voorkomen. Ik was dus dankbaar en zeer coöperatief, en graag bereid van alles wat ik niet begreep aan te nemen dat het 'voor ons eigen bestwil' was. Isoleer- en separeercellen, gesloten deuren, dwang, kruissteekjes borduren, medicijnen. (...)' 'De therapie voor depressiviteit was opsluiting in een isoleercel', vertelt zij. Uit het *Bulletin*: '(...)En het leek of de afdeling eerder een leerschool was voor het plegen van zelfmoord dan een oplossing. (...)We haakten en breiden ons een ongeluk. Dan deed je toch wát. En hadden je gedachten de vrije loop. Van trein naar dak naar pillen. Een keer vroeg ik wat de kortste weg naar de trein was. Ik heb het geweten.' Ze kijkt 35 jaar later nog steeds met verbijstering terug. 'Ik ben er met geweld uitgezet. Mijn spullen werden in vuilniszakken gepropt en ik werd met een taxi uit de inrichting naar mijn moeder gebracht. Juist met een heel aardige zuster die ik graag mocht, dat vond ik nog zo gemeen van die psychiater', vertelt Breur. 'Bij mijn moeder wilde ik niet blijven. Mijn huisarts bij wie ik toen een hele tijd in huis heb gezeten vond het echt onbegrijpelijk dat ik die inrichting was uitgeschopt. Ze wist niet dat daar van die vreselijke dingen gebeurden. Van andere patiënten die klaagden had ze altijd gedacht dat het projectie was, maar mij geloofde ze, want ze kende mij goed.' Het postadres bij haar huisarts, dat zij later aanhield (Oranje Nassaulaan 67) is nog steeds een begrip bij de veteranen van de cliëntenbeweging.

Cliëntenbond

Het eerste lichtpuntje dat Dunya Breur in die herfst van 1972 tegenkomt is het boek van Corrie van Eijk, *Laten ze het maar voelen*. Uit het *Bulletin*: 'Ik was dus de enige niet. Wat mij was overkomen, gebeurde vaker, om niet te zeggen: het was regel. Ik dacht: dit is de weg! Dit kan ik ook! Goed kijken en alles opschrijven. Rustig blijven en geen millimeter overdrijven. Niet uit wanhoop, omdat je niet gehoord wordt, jezelf gaan overschreeuwen.'

Eerder had zij hulp gezocht bij de Bond voor Wetenschappelijke Arbeiders en daar een 'onoverbrugbare kloof' met haar ervaringen in de inrichting ervaren. De linkse actievoerders evenals later 'die Gekkenkrantjongens' waren 'van die opgewonden types.' Als je nou zelf in een inrichting had gezeten, dan was dat nog wel begrijpelijk. 'De wantoestanden in de psychiatrie waren heel ernstig en dan is het lastig om rustig te blijven. Maar je bereikt helemaal niets door zo opgewonden te doen.' Ze vond de *Gekkenkrant* in het begin 'erg studentikoos en lollig. Ja, een beetje elitair vond ik het. Ik beledigde die Gekkenkrantjongens, ze mochten mij ook niet, want ik kon daar heel fel over zijn.' In maart 1973 vindt Breur in de kersverse Cliëntenbond de 'verstandige en rustige mensen met wie je in de inrichting kon aankomen.' Zij ontmoet Door de Graaf-Sherston en

De Cliëntenbond: praktisch en wars van linkse kretologie

Ouders van jonge cliënten van het Medisch Opvoedkundig Bureau (MOB) in Leiden organiseren zich in een oudercomité om de behandelaar van hun kinderen te steunen. Het vernieuwingsbeleid van deze psychiater, Sjef Teuns, stuit op een conservatief bestuur en tenslotte wordt Teuns door het MOB ontslagen. Het oudercomité treedt in 1970 naar buiten op het congres 'Te gek om los te lopen' van de Nationale Federatie voor Geestelijke Volksgezondheidszorg. Op dit congres komen voor het eerst de frustraties en kritiek van werkers in de psychiatrie naar voren.

In 1972 richten de ouders van het MOB de Cliëntenbond in de Welzijnszorg op. Zij willen, in navolging van een Engelse oudervereniging, zoveel mogelijk invloed verwerven op het ministerie van Volksgezondheid om zo de geestelijke gezondheidszorg te verbeteren.

'We bezochten ambulante instellingen en maakten tenslotte onze definitieve Cliëntenbondfolder met het mannetje van tekenares Jenny Collot erop', schrijft Marijke Groot-Kingma in een terugblik in het *Bulletin* van de Cliëntenbond uit 1987. Als 'de grote gangmaakster' van deze MOB-ouders wordt Doortje de Graaf-Sherston gezien. Willem Momma, de eerste Cliëntenbondvoorzitter, en het ouderpaar Marijke en Arie Groot waren andere belangrijke initiatiefnemers.

Discussies

De ouders van de Cliëntenbond stellen zich van begin af aan op als praktische critici die uit naam van patiënten spraken. Zo nemen zij stelling tegen de kretologie van de linkse kritische psychiatrie die onder sterke invloed staat van West-Duitse actievoerders uit het marxistische Socialistische Pa-

Marijke Groot-Kingma van de Cliëntenbond op een discussiebijeenkomst met marxistische actievoerders in Rotterdam. Uit het *Bulletin*: 'Twee dames die schuchter opstonden en aarzelend zeiden: 'U praat nou wel zoveel over de patiënt, maar het gaat helemaal niet over de patiënten'. Eindelijk, dacht ik. Eindelijk mensen die die opgewonden taal van al die linkse actievoerders eens doorprikken en uit eigen ervaring spreken. (...) Ik vloog ze zo ongeveer om hun hals.'

Dunya Breur ontmoet de oprichtsters van de Cliëntenbond precies op het juiste moment. De presentatie van het boek van Corrie van Eijk-Osterholt op de televisie had de beginnende Cliëntenbond handenvol werk bezorgd. '(...)We waren met één klap in het diepe gegoooid', schrijft Marijke Groot-Kingma, omkijkend in het *Bulletin*.

Concentratiekampen

Psychiater Sjef Teuns (zie kader hierboven) vergelijkt in het nawoord van het boek van Corrie van Eijk elementen van het psychiatrische inrichtingssysteem met dat van concentratiekampen. 'Terecht', vindt Dunya Breur. 'Het was natuurlijk wel een beetje heiligschennis, want in de concentratiekampen waren gaskamers. Maar er waren wis en waarachtig overeenkomsten. En die zaten in de ongelijkheid tussen de ene groep en de andere. De bewakers in het concentratiekamp voelden zich moreel gerechtigd om de meest vreselijke dingen te doen omdat hun was wijsgemaakt dat de gevangenen *Untermenschen* waren. Dat was in de psychiatrie eigenlijk hetzelfde, alleen heel verhuuld. Er werd naar de buitenwereld gedaan alsof alles in het belang van de patiënt was, maar wat werd er letterlijk gedaan? Je kreeg veel te veel medicijnen, mensen werden zombies van al die antipsychotica. En er werd naar buiten toe gedaan of het allemaal goed was.'

tiënten Kollektiv (SPK). In 1972 komen hierover veel discussies los. Dunya Breur ontmoette Doortje de Graaf en Marijke Groot op zo'n discussiebijeenkomst, 'De Beurs', in Rotterdam. De kersverse Cliëntenbond wil aanvankelijk vooral verbeteringen doorvoeren in de 'ambulante' geestelijke gezondheidszorg, de hulp aan mensen in psychische moeilijkheden die niet zijn opgenomen. Deze hulp moet toegankelijker worden en voorzien van zoveel mogelijk deskundige hulpverleners. De ouders willen meer keuzemogelijkheden voor cliënten, zij willen betere preventie: voorkomen dat mensen in inrichtingen terechtkomen. Maar de presentatie van het boek van Corrie van Eijk, 'Laten ze het maar voelen' op televisie gooit roet in het eten van de strijdbare ouders. Nadat voorzitter Willem Momma het telefoonnummer van de Cliëntenbond noemt, stromen de verzoeken om hulp binnen. Mensen uit inrichtingen en hun dierbaren (als ze die nog hebben) uit het hele land benaderen de Cliëntenbond met schrijnende verhalen. Er zit niets anders op dan al die honderden brieven te beantwoorden en het ergste leed proberen te verhelpen (zie ook portret Corrie van Eijk). 'De misstanden in de psychiatrische inrichtingen en de belachelijke oude Krankzinnigenwet van 1884 waren te krankzinnig en de mankracht van de bond (nog) niet voldoende om op beide fronten (ambulant en psychiatrische inrichtingen) te strijden', schrijft Marijke Groot-Kingma. De keuze voor de patiënten is snel gemaakt.

Bekendheid

Met de toevloed van honderden nieuwe, zeer gemotiveerde en actieve leden, waaronder veel (ex-)patiënten, start de Cliëntenbond werkgroepen als 'psychiatrische inrichtingen', 'ambulante geestelijke gezondheidszorg', 'preventie', 'externe contacten en publiciteit'. Vanaf mei 1973 verschijnt het *Bulletin*, onder de bezielende leiding van Marijke Groot-Kingma en Dunya Breur, zes keer per jaar

Ze noemt wat ze aantrof in de psychiatrie nog steeds 'schokkend'. 'Ik had een idealistische opvatting van het vak van arts, vriendinnen van mijn moeder waren heel goeie artsen. Dat er zulk schorem tussen liep was voor mij nieuw. Ja, dat is mijn mening. Dat ze de mensen kapotmaakten, onder het mom van hulp. Je geeft pillen waarvan je weet dat het tardieve dyskinesie gaat geven, bewegingsdrang, waar ook later niets meer aan te doen is en je zegt tegen de patiënt: neemt u dit maar in. Je houdt de boel gewoon voor de gek en er vallen slachtoffers. En wat denk je van elektroshock? Is dat niet verschrikkelijk?'

Zij beschrijft hoe ze bij de opzet van het verenigingsblad van de Cliëntenbond bewust kozen voor de 'wat vage naam' *Bulletin*. 'Patiënten wilden als ze buiten waren als een gewoon mens kunnen rondlopen en waren niet van plan het etiket 'gek' zelf op hun kop te plakken. Alleen voor het woord psychiatrie bestond al huiver.'

Drenkelingen

Breur denkt met liefde terug aan die eerste jaren, aan de steun die zij kreeg van de ouders die de Cliëntenbond oprichtten en aan de toestromende ex-patiënten. Het eerste wat ze doet is een lijst opstellen van alle inrichtingen in Nederland, door personeelsadvertenties uit de kranten te knippen. 'Monnikenwerk. Nu kunnen mensen zich dat niet meer voorstellen, maar het was een totaal verborgen gebied.' Daarna reist zij, 'waanzinig actief, dag en nacht van inrichting naar inrichting' om de Cliëntenbond in het land bekend te maken en de opkomende patiëntenraden een hart onder de riem te steken. De bond gaat bijna ten onder aan alle mensen in nood die door de leden van de Werkgroep Inrichtingen werden opgezocht en opgeroepen om lid te worden. 'Het probleem

en komen de eerste plaatselijke afdelingen van de Cliëntenbond tot stand. De bond verwerft invloed bij belangrijke instanties, niet in de laatste plaats bij ambtenaren op het ministerie van Volksgezondheid, waarmee de nodige contacten worden gelegd.

Tijdens de eerste grote ledenvergadering in 1974 richten de massaal toegestroomde leden zich op belangenbehartiging exclusief voor patiënten. Het ontwikkelen van zelfbewustzijn, onderlinge solidariteit en wederzijdse steun zijn de sleutelbegrippen. Daarnaast dient, door het beleid te beïnvloeden, een structurele verandering van de geestelijke gezondheidszorg tot stand te komen. Met een kleine meerderheid kiest deze eerste ledenvergadering ook voor een 'gesloten lidmaatschap', alleen (ex-)patiënten kunnen voortaan lid worden.

Deze keuze blijft jarenlang een punt van discussie. Zo schrijft Corrie van Eijk: '(...) je plakt jezelf het gehate etiket op, waarvan de psychiater en de buitenwereld jullie zo graag voorzien: onbereikbaar en apart.' De juridische werkgroep van de Cliëntenbond stapt na de beslissing over het gesloten lidmaatschap als geheel op. Een van de leden van deze werkgroep, RP2, was Evelien Paull, ex-patiënt en schrijfster van het invloedrijke egodocument *In het land der Blinden*. 'Waar zijn wij mee bezig als er mensen zijn die vinden dat patiënten en ex-patiënten (wat zijn dat trouwens?) zich in alle opzichten moeten blijven onderscheiden van anderen?', schrijft Paull in 1978 in het *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*.

In de loop van de tijd gaat de Cliëntenbond samenwerken met andere spelers uit de gekkenbeweging zoals Stichting Pandora, Release, de Bond voor Vrijheidsrechten, de Opiniegroep Wolfheze, de *Gekkenkrant* en tal van organisaties die zich hebben verenigd in de Werkgroep Krankzinnigenwetgeving. De bond neemt, vanwege haar grote ledental, tot ver in de jaren negentig een belangrijke plaats in het spectrum van de beweging in.

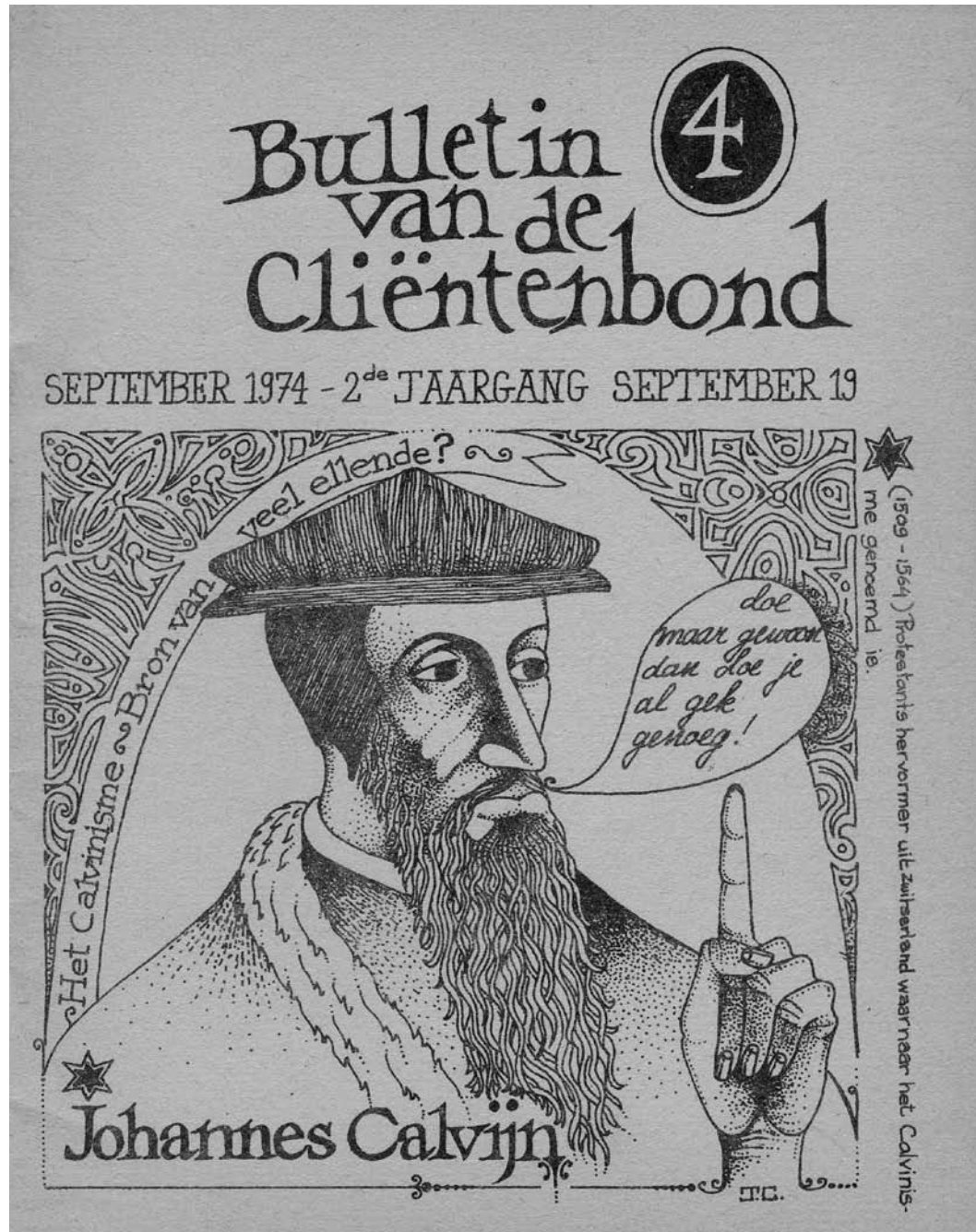
was dat de meeste patiënten in de inrichtingen drenkelingen waren die alleen maar hulp wilden. Maar wat wij boden was iets heel nieuws. Dat je zomaar zonder blikken of blozen durfde te zeggen dat je in een inrichting had gezeten en dat je daar nog trots op was ook, dat was ongekend.'

De inrichtingspatiënten krijgen voor het eerst goede informatie over hun positie en wat ze eraan kunnen doen. Breur maakt een stencil over de AWBZ, de regeling voor bijzondere ziektekosten. 'Een ambtenaar van het ministerie, waar we inmiddels goede contacten hadden, heeft me toen inlichtingen gegeven, want er waren allerlei aftrekmogelijkheden. Hij heeft het stencil ook nog voor me nagekeken toen het af was. Hier hadden de mensen echt wat aan. Er stond bijvoorbeeld ook in dat je moest zorgen je kamer aan te houden als je werd opgenomen, anders waren alle vaste punten die je in de maatschappij had weg en moest je wel in de inrichting blijven.'

Soms krijgt ze 'zomaar honderd gulden' (van de eerste voorzitter, MOB-ouder Willem Momma), omdat ze zich zorgen maakt over iemand die 'in de inrichting zat te creperen'. Uit het *Bulletin*: 'Willem en Door waren nuchter genoeg om te begrijpen dat de meeste mensen gewoon geld nodig hadden als ze in nood zaten. Zij lieten zich niet omver praten door angstaanjagende termen als schizofreen, psychotisch en manisch-depressief enzovoort. (...) Het maakte dat ik het vertrouwen in mensen weer terug kreeg.'

Gesloten lidmaatschap

Restaurant de Gouden Wieken in Scheveningen is te klein voor de eerste stormachtige ledenvergadering op 30 maart 1974. Leden uit het hele land stromen toe. De vergade-

“Bijwerkingen?!”, zei men in de VS verontwaardigd als het bijvoorbeeld over tardieve dyskinesie ging. En inderdaad hersenletsel kan je geen ‘bijwerking’ meer noemen’

ring besluit dat voortaan alleen mensen met ervaring in de psychiatrie, als ouder of als cliënt, lid kunnen worden. Een gesloten lidmaatschap dus. Breur: ‘Want we begrepen wel dat de hulpverleners van alle kanten zouden aanstormen, omdat zij toch het beste wisten wat de patiënt nodig had. En die wilden we buiten de deur houden. We wilden echt een vakbond zijn van de slachtoffers van de psychiatrie en niet van de daders.’ Ook linkse actievoerders en andere betrokkenen zijn niet meer welkom. ‘Wij waren onze eigen identiteit aan het vinden en als er dan meteen van die praatjesmakers van de andere kant bij kwamen was ik bang dat de patiënten niks meer durfden te zeggen.’ Lotgenotencontact is de grote kracht van de snelgroeïende Cliëntenbond. ‘Wij voelden het als onze taak de patiëntenraden een hart onder de riem te steken. Met kippensoep bijvoorbeeld op de jaarvergadering, we maakten het een beetje gezellig en ik correspondeerde met allerlei mensen in de inrichtingen’, vertelt Dunya Breur. Het *Bulletin* staat vol persoonlijke verhalen. ‘Van mensen die hun hele leven al met een ‘ziektebeeld’ rondzeulden en er zich op den duur zelfs naar gingen gedragen. (...) Die hun medicijnen niet los durfden te laten en hun gevoelens niet de vrije loop durfden te geven uit angst dat ‘het’ hen dan zou overspoelen’, schrijft Breur in de terugblik van 1987. Daarnaast zijn er warme contacten met de eerste patiëntenraden van Coudewater en de Bavo. ‘Mijnheer Rose en juffrouw Remmers, herinnert Breur zich. ‘Allebei mensen waarvan je dacht: hoe zijn die in godsnaam in die inrichting terechtgekomen. Beiden hadden iets wijs en treurigs over zich’. Beetje bij beetje zoekt de Cliëntenbond ook aansluiting bij ‘buitenstaanders’, te beginnen met Release Haarlem, waar Tobi Vroegh en Henk Hisschemöller de Landelijke Werkgroep Krankzinnigenwet aanvoeren. In deze werkgroep ontmoeten juristen, progressieve hulpverleners en strijdbare ex-patiënten elkaar om strategieën te bespreken voor een nieuwe wetgeving. Binnen de gekkenbeweging vertegenwoordigt de Cliëntenbond de meningen van patiënten, dat staat voor iedereen vast. ‘En wij werden steeds voorzichtiger, omdat we dit net gegroeide vertrouwen niet wilden beschamen, en omdat wij een brede discussie wilden van alle patiënten, ook zij die positief over de inrichting dachten’, schrijft Breur in 1987. ‘Van allerlei mensen die ‘lang leve de patiënt’ riepen, wisten wij, uit ervaring wijzer geworden, dat het vaak helemaal niet in het belang van de psychiatrische patiënt was, dus stelden we ons uiterst wantrouwend op’, vertelt zij. ‘Maar het is eigenlijk hartstikke goed gegaan, het ging steeds beter. Naarmate we succes kregen en in de krant kwamen werden we trotser. Het begon over het hele land, overal kwamen mensen in beweging,

we waren net een boom waaraan aan alle kanten takken begonnen te groeien. De werkgroep Krankzinnigenwet was daarin heel belangrijk. Ons zelfvertrouwen groeide, dat we zomaar een wetsontwerp konden aanpakken. Ik had er zelf niet zoveel verstand van hoor, maar Frits Koetsier bijvoorbeeld had de juridische zaken volledig in zijn macht, dat was in sommige opzichten echt een genie.'

Italië

In 1977 vertrekt Dunya Breur, samen met Henk van Gaal en Cor van Maarseveen, 'op goed geluk' naar het Italiaanse Triëst, waar een manifestatie over alternatieven voor de psychiatrie werd gehouden. 'Namens de patiënt, voor de patiënt, over de patiënt. Maar het waren haast allemaal hulpverleners', beschrijft Breur. 'En wij merkten hoe volstrekt uniek wij in de Cliëntenbond waren. Een vereniging van anderhalf duizend leden. Allemaal patiënt en ex-patiënt, dat bestond nergens ter wereld! Men kon ons nauwelijks geloven.' Veel steken ze in Italië niet op. Ze zijn vooral bezig, in het Frans, Engels en Duits, informatie over de Cliëntenbond zelf te verspreiden.

Het jaar daarop krijgt de bond bezoek van psychiatrieactivist Ted Chabasinski uit de Verenigde Staten en dan gaat het snel. Dunya Breur bezoekt namens de bond de conferentie 'Mensenrechten en psychiatrische onderdrukking' en neemt het kritische Amerikaanse consumentenbewustzijn mee terug naar Nederland. "Bijwerkingen?!", zei men in de VS verontwaardigd als het bijvoorbeeld over tardieve dyskinesie ging. En inderdaad hersenletsel kan je geen 'bijwerking' meer noemen', schrijft zij in het *Bulletin*. 'We wisten ineens veel meer over medicijnen en hun bijwerkingen', vertelt zij. 'Als mensen zaten te klappertanden, met slijm uit de mond, dat dat door de medicijnen kwam was bij ons onbekend.' Zij schrijft in het *Bulletin* dat de Amerikanen een stuk scherper waren en meer gewend aan het onthullen van wantoestanden. 'Maar wat zij misten was: onze rust en ons organisatietalent. Ik heb tijdenlang gehoopt dat wij van elkaar zouden kunnen leren, zij van ons en wij van hen, maar dat is eigenlijk nauwelijks gelukt.'

Terugkijkend zegt zij: 'We voelden ons daarna wel veel sterker. De internationale contacten hebben ons zelfvertrouwen enorm vergroot. Hulpverleners namen ons ineens serieus toen we met een groot artikel in het Amerikaanse tijdschrift *Madness Network News* stonden. Ik nam een pak van die tijdschriften mee naar het ministerie van Volksgezondheid waar we een overleg hadden en ik zie nog die koppen: stomverbaasd dat we zulke goede contacten in de Verenigde Staten hadden, wat toch altijd een beetje een gidsland was.'

Ravensbrück

Na Amerika bezoekt zij het Deense Gekkenfestival in Roskilde en raakt gecharmeerd van de Denen die 'de strijd tegen de psychiatrie op een heel geinige relaxte rustige manier voerden. Met kunst, cultuur, muziek, toneel, zodat er heel veel mensen kwamen. Hun aanpak miste het bittere, het bijna fanatieke wat onze strijd en geploeter toch

meestal wel had gekenmerkt.'

De internationale contacten lijken veelbelovend. Maar de organisatie van een conferentie op Nederlandse bodem is voor de Cliëntenbond nog een stap te ver. Breur merkt resumerend op dat zoveel mensen 'zich te pletter hebben gewerkt', terwijl zoveel namen alweer vergeten zijn. 'Ik was dan bekend omdat ik stukjes schreef in het *Bulletin*, maar Reina Löhe bijvoorbeeld deed alles, zij had de administratie in haar huis, jarenlang.'

Dunya Breur en Marijke Groot traden na acht jaar, in 1981 terug, omdat zij merkten dat 'anderen, na zoveel jaar, de macht wel eens wilden overnemen'. Bovendien had Breur andere dingen te doen. Kort na haar vertrek uit de Cliëntenbond publiceerde zij in 1983 het boek *Een verborgen herinnering* met tekeningen van haar moeder, de schilderes Aat Breur-Hibma, uit het concentratiekamp Ravensbrück.

Dunya Breur werd, als baby aan de borst, in 1942 samen met haar ouders gearresteerd en naar de gevangenis van Scheveningen gebracht. Net op tijd werd zij daar uitgesmokkeld en bij haar grootouders ondergebracht. De Duitsers fusilleerden haar vader, Krijn Breur, vanwege zijn rol in het communistische verzet tegen het fascisme. Haar moeder kwam als een van de weinige overlevenden na de oorlog terug uit het concentratiekamp. 'Ik was woedend', vertelt Breur, 'door altijd maar dat zwijgen over de Tweede Wereldoorlog en over mijn vader. Maar het feit dat ik zelf in een gekkenhuis had gezeten gaf me de moed om de confrontatie met de ellende van mijn moeder aan te gaan. Ik had toen ook meegemaakt hoe het voelt als andere mensen de complete macht over je hebben. Want dat was zo, dat ze je medicijnen konden geven en de isoleercel konden inflikkeren. Je had totaal geen verweer en de buitenwereld liet je los omdat ze je gewoon niet geloofden.'

Uit het *Bulletin*